

Zaostřeno na mezinárodní projektovou spolupráci ve výzkumu a ochraně velkých šelem

Martin Strnad

Problematicke výzkumu a ochraně ohrožených druhů velkých šelem jako je rys ostrovid, vlk obecný a medvěd hnědý je v současné době věnována velká pozornost nejen v rámci České republiky, ale i v dalších státech Evropy. Výzkum je zaměřen

především na monitoring populací těchto skrytě žijících druhů. Aplikovaná ochrana druhů spočívá nejen v ochraně jejich míst trvalého výskytu, ale i míst, která využívají k dálkovým přesunům mezi nimi – tzv. migračního biotopu.

Speciální nadchod (ekodukt) u Suchdola nad Odrou – místní části Kletné – byl postaven v otevřené zemědělské krajině bez přidání naváděcí zeleně. Foto Martin Strnad

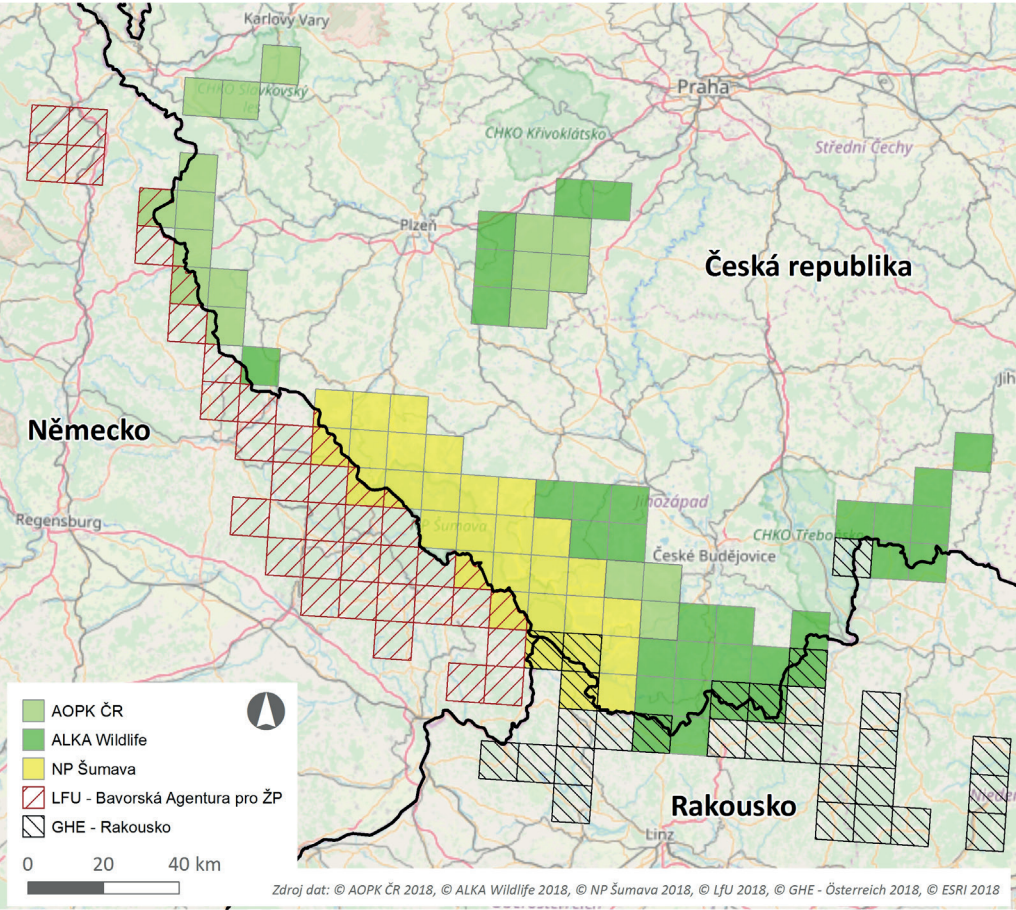

Rozšíření šelem v kostce

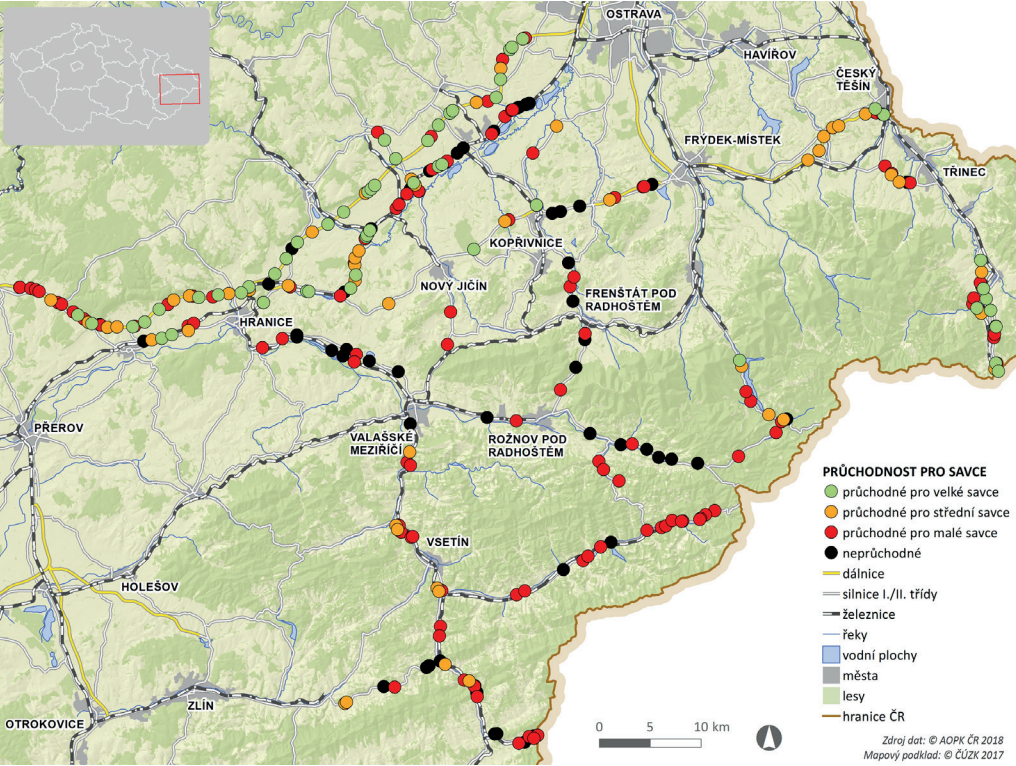
Pro existenci těchto druhů jak v kontextu ČR, tak i v návaznosti na okolní státy, je nutností zachovat dobré podmínky v celé šíři obývaného biotopu (jádrové území i migrační biotop) a nezhoršovat stav tzv. kritických míst pro migraci, ve kterých je v současné době průchodnost omezena díky přítomnosti bariér (např. dálnice, železnice, úzký průchod mezi zastavbou apod.). Všechny druhy velkých šelem vyskytujících se v ČR jsou závislé na zachování prostupnosti krajiny a možnosti migrace jedinců z početnějších populací v okolních státech (Slovensko, Polsko, Německo). U všech jmenovaných druhů jsou proto málo početné populace šelem žijících v ČR spíše součástí širší středoevropské populace. V případě vlka obecného leží Česká republika na křižovatce výskytu příslušníků z několika subpopulací. Dlouhodobě nejstabilnější je karpatská subpopulace vlka zejména v Rumunsku, na Ukrajině a na Slovensku (v ČR se jedná o výskyt subpopulace na okraji areálu v Beskydech a Bílých Karpatech). Nově byli zjištěni jedinci ze středoevropské nížinné subpopulace vlka původem z Polska a Německa (severní a západní Čechy). Na Šumavě byl zaznamenán rozmnožující se pár vlků, u kterého byla na základě genetické analýzy potvrzena příslušnost samice ke středoevropské nížinné populaci. Zajímavou skutečností a překvapením bylo potvrzení genetické příslušnosti samce k alpské subpopulaci. V případě medvěda hnědého je jeho dlouhodobý výskyt striktně vázán na oblast karpatského oblouku (nejpočetnější je v Rumunsku a na Slovensku). Do ČR se ojediněle zatoulávají zejména mladí jedinci ze sousedního Slovenska.

Zaostřeno na rysa

Rys ostrovid má v ČR dvě hlavní centra výskytu. První je oblast Západních Karpat při hranici se Slovenskem a Polskem v CHKO Beskydy a přilehlém okolí. Druhou oblastí je oblast jižních a západních Čech s centrem výskytu v NP a CHKO Šumava, odkud jedinci pronikají i do přilehlých oblastí sousedních oblastí, jako je Bavorsko a Horní Rakousko.

Společná česko-bavorsko-rakouská síť určená k monitoringu výskytu rysa ostrovida v rámci projektu 3Lynx. Monitorovací čtverce jsou rozděleny mezi tyto partnery: světle zelené – AOPK ČR, tmavě zelené – ALKA Wildlife, žluté – NP a CHKO Šumava, pravé šrafování – Bavorská Agentura životního prostředí, levé šrafování – Green Heart of Europe. Vypracoval Jan Vrba

Mapa vybraných podchodů a nadchodů hodnocených dle jejich vhodnosti pro migraci živočichů v české části pilotní oblasti v rámci projektu TransGREEN (data AOPK ČR a CDV v. v. i.). Vypracoval Jan Vrba

Estakáda zaručuje volný průchod pod komunikací všem skupinám živočichů. Důležitý je však typ podmostí, který musí být co nejpřirozenější (štěrk nebo asfalt není vhodný). Foto Martin Strnad

Rys ostrovid zachycený fotopastí v rámci projektu 3Lynx (Novohradské hory 2017). Archiv ALKA Wildlife

Právě této oblasti výskytu tzv. česko-bavorsko-rakouské v minulosti repatriované populaci rysa se věnuje mezinárodní pro-

jekt 3Lynx, podpořený programem Interreg Central Europe. Hlavní aktivitou projektu zůstává monitorování této společné pře-

shraniční populace pomocí fotopastí umístěných v jednotné monitorovací síti. Tato velmi rozsáhlá síť tvoří celkem 131 čtverců evropské monitorovací sítě (EEA grid) o velikosti 10 × 10 km, ve kterých jsou umístěny minimálně dvě fotopasti (v NP Šumava probíhá v jádrové oblasti intenzivnější fotomonitorování). Na monitorování v ČR spolupracují Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Správa NP Šumava a ALKA Wildlife Lidéřovice. V Bavorsku monitorování koordinuje Bavorská agentura životního prostředí (LFU) a v Rakousku to je organizace Green Heart of Europe. Výhodou této metody je možnost identifikace konkrétního jedince podle unikátního vzoru skvrn na těle rysa. Lze tak dlouhodobě na úrovni subpopulace sledovat osudy většího počtu konkrétních jedinců a dozvědět se více např. o jejich dálkových přesunech v krajině. Za příhodných klimatických podmínek probíhá stopování na sněhové obnově a cíleně se provádí sběr trusu/chlupů nebo uhynulých jedinců pro analýzy DNA. Vedoucím celého projektu je Ministerstvo životního prostředí ČR. Na projektu spolupracují také partneři ze Slovinska (Slovinská správa lesů), kteří se zároveň podílejí i na projektu LIFE LYNX, a partner z Itálie (Progetto Lince Italia), kde se vyskytují další dvě subpopulace rysa, a to dinárská a alpská. V rámci monitorování probíhá komunikace a výměna informací s hospodařícími subjekty v území, zejména lesníky a mysliveckými hospodáři, stejně jako osvěta veřejnosti. Jeden z hlavních cílů projektu založeném na terénních výsledcích monitorování představuje návrh společné strategie ochrany a managementu populace rysa, která bude odsouhlasena zástupci ČR, Bavorska a Horního Rakouska.

Otázce zachování prostupnosti krajiny pro velké savce se věnují dva mezinárodní projekty TransGREEN a ConnectGREEN, podpořené fondem Interreg Danube Transnational Programme. Oba řeší partneři ze zemí, které jsou přímo smluvními nebo spolupracujícími stranami Karpatské úmluvy, která si klade jako jeden z cílů i ochranu biodiverzity a šetrný rozvoj dopravní infrastruktury v Karpatech, jednom z největších přírodních i kulturních dědictví Evropy.

Zaostřeno na průchodnost krajiny ve vztahu k dopravním stavbám

Vedoucím projektu TransGREEN je WWF DCP z Vídně. Jsou do něj zapojeni partneři z Rumunska, Ukrajiny, Slovenska i Maďarska. V ČR na projektu spolupracují AOPK ČR, Centrum dopravního výzkumu Brno a Hnutí Duha Olomouc. Projekt vymezuje čtyři pilotní oblasti (dvě jsou v Rumunsku, jedna je v trilaterální oblasti jihovýchodního Slovenska, Ukrajiny a Maďarska, poslední oblastí jsou Západní Karpaty na pomezí ČR a Slovenska), kde probíhají dílčí aktivity. Pilotní oblast v České republice zahrnuje Jablunkovskou brázdu, CHKO Beskydy, CHKO Poodří a dále na západ zasahuje až k ekoduktu u Dolního Újezdu. Jižní hranice pilotního území vede Střelenským průsmykem mezi CHKO Beskydy a CHKO Bílé Karpaty. Na Slovensku je společně pilotní území vymezeno administrativními hranicemi NP Malá Fatra, CHKO Kysuce a CHKO Strážovské vrchy. Hlavní společné aktivity v Západních Karpatech představuje monitorování úmrtnosti (mortality) živočichů na vybraných komunikacích, inventarizace mostních objektů na dálnicích a vybraných komunikacích a hlavních železničních korytech nebo sledování využívání vybraných podchodů a nadchodů na vybraných úsecích dálnic a silnic. Dále také probíhá monitorování velkých šelem v jádrové oblasti jejich výskytu pomocí fotopastí. V rámci těchto aktivit proběhne vyhodnocení a identifikace kritických míst pro pohyb živočichů, pro která budou navržena zmírňující opatření. Jedním z hlavních výstupů bude souborná publikace, komplexně se věnující problematice migrační prostupnosti liniových staveb pro volně žijící živočichy. Publikace bude určena pro úředníky i stavební inženýry ve všech zemích, které jsou do projektu zapojeny, protože bude přeložena do národních jazyků. Kniha je z velké míry založena na přenosu znalostí a zkušeností týmu řešitelů z ČR (AOPK ČR, Evernia – výzkumné centrum aplikované ekologie Liberec), kde máme s řešením zprůchodňování liniových staveb největší zkušenosti. Především Rumunsko prodělává v současnosti bouřlivý rozvoj dopravní infrastruktury, a proto je v zájmu zachování jedinečné biodiverzity Karpat rozšiřování povědomí o metodách šetrné výstavby

Ekodukt u Suchdola nad Odrou – místní části Kletné – je běžně využíván srnci obecnými. Zaznamenány byly i další běžné druhy, jako je prase divoké, liška obecná, zajíc polní, kuna sp. nebo daněk evropský. Foto bylo pořízeno během monitoringu v rámci projektu TransGREEN. Foto Mořic Jurečka

a ekosystémového přístupu k ochraně přírody a krajiny. Tímto vývojem v budoucnu projde pravděpodobně také Ukrajina a země jižní a východní Evropy.

Zaostřeno na průchodnost krajiny ve vztahu k územnímu plánování

Realizace projektu ConnectGREEN začala v tomto roce a jde de facto o dvojče předchozího projektu. Projekt má za cíl řešit také problematiku migrační prostupnosti velkých savců (lesního ekosystému) v Karpatech. V tomto případě je úhel pohledu obrácen na řešení problematiky ve vztahu k územnímu plánování. Do projektu jsou opět zapojeni partneři ze zemí spojených s Karpatskou úmluvou. Vedoucím projektu je WWF DCP z Rumunska a dále na něm spolupracují partneři ze Srbska, Ukrajiny, Maďarska, Slovenska, Rakouska nebo Francie a Černé Hory. V ČR je do projektu zapojena AOPK ČR, Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví Průhonice, Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo pro místní rozvoj. Hlavním cílem je na základě vědeckých poznatků a znalostí podkladových dat o území navrhnout ekologickou síť jádrových území a koryto-

rů pro velké savce v Karpatech. V rámci projektu se pak plánuje intenzivní terénní ověření navržené sítě s cílem vymezit kritická bariérová místa pro pohyb cílových organismů ve čtyřech pilotních územích. První pilotní území se rozprostírá od NP Djerdap v Srbsku po NP Apuseni v Rumunsku, druhé pilotní území zahrnuje Národní parky Piatra Craiului a Bucegi, třetí leží na hranicích Slovenska a Maďarska (CHKO Cerová vrchovina – NP Bükk) a poslední v ČR a na Slovensku je totožné jako v projektu TransGREEN (Západní Karpaty). V průběhu řešení se počítá s přenosem metodických zkušeností s navrhováním ekologické sítě pro velké savce v České republice, tedy vymezení jádrových území a migračního biotopu/koridorů a identifikace kritických míst, pro která bude zpracován návrh opatření ke zlepšení průchodnosti daného území.

Doufáme, že se výstupy a poznatky všech projektů promítnou do další konkrétní činnosti vedoucí k ochraně a dlouhodobému přežití nejen vzácných a ohrožených druhů velkých savců, ale i dalších mnohem běžnějších druhů volně žijících živočichů.